

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

**Directoraat Generaal
Curatieve Zorg**
Directie Curatieve Zorg
Team D

Bezoekadres:
Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
T 070 340 79 11
F 070 340 78 34
Postbus 20350
2500 EJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Inlichtingen bij

5.1.2e

T 070-3407344
M +31(0)6- 5.1.2e
5.1.2e@minvws.nl

Datum

17 december 2020

Aantal pagina's

7

Deelnemers overleg preventie en mentale gezondheid

memo

inventarisatie maatregelen ivm mentale gezondheid en
Covid-19

Al vroeg in de debatten over de maatregelen met betrekking tot de coronacrisis is aandacht gevraagd voor de mentale kant en de maatregelen die ondersteunend kunnen zijn.

Begin april is door het lid Segers een motie ingediend die ertoe strekt om de negatieve gevolgen voor de mentale gezondheid te beperken van de maatregelen die we genoodzaakt waren te treffen. Daarbij is verzocht om aandacht te schenken aan specifieke risicogroepen waaronder zorgverleners, mensen die zich reeds in een kwetsbare positie bevinden en mantelzorgers. De motie vroeg ook aandacht voor de opvang van een toenemende vraag naar ggz en geestelijke verzorging.

Bij brief van 15 april 2020 is de Kamer geïnformeerd over de uitvoering van deze motie, in de brief van 14 juni 2020 is uitgebreid ingegaan op de te treffen maatregelen. Ten behoeve van de input is met de deelnemers van de ggz-crisisstructuur preventie en mentale gezondheid overlegd en verkend wat de denkbare ontwikkelingen zijn vanwege de impact van het coronavirus en de genomen beschermende maatregelen.

In het onderstaande overzicht gaan we op elke afzonderlijke doelgroep in waarbij de actie is ingevuld en de actie al (grotendeels) loopt.

Er zijn vier doelgroepen onderscheiden:

1. Patiënten die zelf een coronabesmetting doormaakten;
2. Zij die de zorg hebben voor mensen (met een coronabesmetting):
 - o Naasten
 - o Zorgverleners
 - o Mantelzorgers
 - o Vrijwilligers
3. Patiënten met een al bestaande psychische kwetsbaarheid;
4. Algemene bevolking.

1. Patiënten die zelf een coronabesmetting doormaakten

Aandacht voor de nazorg; zowel fysiek als mentaal. Het traject kan langdurig zijn en we moeten rekening houden met een groep patiënten die mentale klachten zal overhouden aan de periode waarin ze een coronabesmetting doormaakten, sociale isolatie, angst voor complicaties en (tijdelijk) lichamelijk functieverlies kunnen voor deze doelgroep nadelig mentaal effect opleveren.

Specifieke aandacht voor de groep patiënten die een opname op de intensive Care (IC) heeft doorgemaakt. Naast een langdurig hersteltraject geldt het risico op een posttraumatische stressstoornis met name voor hen (PICS).

Datum
30 november 2020

Acties:

- de Long Alliantie Nederland heeft aan het begin van de crisis de handreiking herstellende zorg Covid-19 gepubliceerd met adviezen voor de zorg van COVID-19 patiënten die op de IC hebben gelegen. De verschillende richtlijnen (goed voorbeeld: e-learning: Post-IC syndroom (PICS) na COVID-19-infectie, ontwikkeld door De Hoogstraat) worden nu door de FMS samengebracht zodat er meer samenhang en overzicht ontstaat.
- FMS heeft een leidraad 'Nazorg IC-patiënten met COVID-19 gepubliceerd (o.a. in samenwerking met de Nederlandse Vereniging van Revalidatieartsen). Hierin is specifiek aandacht voor PICS's en mogelijk interventies.
- De beroepsgroepen hebben in de afgelopen periode verschillende webinars georganiseerd om informatie over nazorg na Covid met elkaar te bespreken/van elkaars ervaringen te leren.
- Sinds 1 oktober is **C-support** in opdracht van VWS actief. Dit betreft een coronaloket dat zich specifiek inzet om patiënten die corona hebben gehad, te begeleiden bij hun fysieke herstel, brengt kennis bijeen en kijkt mee wat er nodig is om aan te sluiten bij de behoefte van de patiënt.
- Richtlijn PICS syndroom nu beschikbaar (niet specifiek Covid). Was al mee gestart, maar versneld door Covid.
- Het voornaamste doel van medisch-specialistische revalidatiezorg is het bevorderen van de autonomie en de zelfredzaamheid van de patiënt. In verschillende ziekenhuizen en revalidatiecentra worden klinische en poliklinische revalidatieprogramma's aangeboden. Fysieke en *cognitieve klachten* zijn bij uitstek het aandachtsgebied van revalidatieartsen en hun teams. Bij sommige patiënten is revalidatie van cognitieve klachten pas aan de orde wanneer er sprake is van problemen met sport- of werkhervatting. Een (GZ/neuro)psycholoog is onderdeel van het revalidatieteam. Lichte angstklachten kunnen worden behandeld binnen de medisch-specialistische revalidatiezorg, maar bij complexe psychische klachten is een parallel lopend behandeltraject in de eerstelijns-ggz geïndiceerd.
- Het initiatief stamtafel: lotgenotencontact voor corona patiënten en/of ex-coronapatiënten, een veilige online ontmoetingsplek waar eenvoudig ervaringen met elkaar uit te wisselen zijn <https://app.stamtafel.nl/signup/ledenvereniging/lotgenotencontact-covid-patiënten-en-ex-covid-patiënten>
-

2. *Zorgverleners, mantelzorgers en vrijwilligers*

Voor de zorgprofessionals brengt deze tijd extra spanningen met zich mee, ook al zal de mate van mentale druk variëren. Ook kunnen sommige zorgverleners schokkende of anderszins ingrijpende gebeurtenissen hebben meegemaakt, die hun sporen kunnen nalaten in hun mentale welbevinden.

Acties:

- veel werkgevers van zorgorganisaties hebben hier hun verantwoordelijkheid opgepakt. Zij onderkennen zelf het belang om aandacht te schenken aan de mentale gezondheid van hun werknemers in

Directoraat Generaal
Curatieve Zorg
Directie Curatieve Zorg
Team D

Datum
30 november 2020

- deze stressvolle tijd en organiseren daarom cursussen en bieden handvatten aan ter ondersteuning.
- Vanuit het bedrijfsleven is het initiatief 'Sterk in je werk' van start gegaan, gefaciliteerd en ondersteund vanuit de overheid. Professionele coaches bieden op vrijwillige basis steun aan zorgprofessionals. Er zijn webinars ontwikkeld vanuit verschillende organisaties aangeboden (waaronder het ministerie van Defensie ten behoeve van 'frontpersoneel' en het NIP (Nederlands Instituut van Psychologen)) die door de zorgprofessionals gevolgd kunnen worden en steun bieden om de mentale druk aan te kunnen;
 - De psychosociale hulp die vanuit Arq geboden wordt aan zorgverleners, vindt op verschillende manieren en niveaus plaats:
 - o Bieden van laagdrempelige hulp door gespecialiseerde psychologen;
 - o Bieden van instrumenten voor laagdrempelige hulp;
 - o Inzetten van traumatherapeut;
 - o Verzorgen van adviezen aan zorg- en welzijnorganisaties tbv ondersteuning van medewerkers.
 - Vanuit beroepsverenigingen (BPSW), netwerkorganisaties zoals (krachtproef) en vanuit kennisinstituten zijn webinars en online bijeenkomsten gehouden voor sociale professionals om vinger aan de pols te houden en signalen te horen die vervolgens weer door partijen konden worden opgepakt. Er zijn tools ontwikkeld zoals bijvoorbeeld 'Afwegingskader fysiek contact.
 - In het sociaal domein is gezamenlijk coronadossier ontwikkeld voor professionals en aanbieders in het veld ter inspiratie en kennisdeling zie www.movisie.nl/corona
 - Vanuit de verschillende sectorfondsen (A&O fondsen) initiatieven om gevolgen van corona op werk en werkomstandigheden te duiden en te faciliteren. Bijvoorbeeld op de website <https://www.sociaalwerk-werkt.nl/sociaal-werk-tijden-van-corona>

Een grote groep van 4,5 miljoen mensen is in Nederland *mantelzorger*. Het is voor hen soms een zoektocht naar wat er in de praktijk nog wel en niet kan. Ze worden tegelijkertijd geconfronteerd met de lastige situatie waarin hun naaste verkeert. Zij zijn in elk geval geholpen met duidelijke informatie die hen kan helpen bij wat er wel en niet kan.

Acties:

- MantelzorgNL heeft verruimde openingstijden van de mantelzorglijn en een uitgebreide lijst van Q&A's opgesteld om mantelzorgers van de juiste informatie te voorzien.
- En is er samen met VNG en MantelzorgNL een zorgladder en richtlijn voor mantelzorgers opgesteld.
- Centraal in de zorgladder staat hoe zorg en ondersteuning opgeschaald kan worden van het eigen netwerk tot aan crisisopvang. Veel gemeenten werken hiermee.
- Er zijn beschermingsmiddelen beschikbaar gesteld
- De campagne #deelzorg is gestart (wisselende focus: jonge mantelzorgers, september werkende mantelzorgers, november oudere mantelzorgers). Gemeenten geven prioriteit aan het vinden van mantelzorgers.
- Sociaal werk organiseert lokale mantelzorgondersteuning

Directoraat Generaal
Curatieve Zorg
Directie Curatieve Zorg
Team D

Datum
30 november 2020

- Gemeenten krijgen vergoedingen om de zorg continuïteit veilig te stellen en worden gecompenseerd voor meerkosten.
- Kennis gebundeld en verzameld over mantelzorgondersteuning tijdens corona op <https://www.movisie.nl/informeel-zorg>
- Specifiek voor professionals in het sociale domein, corona specifieke informatie op een rij <https://www.movisie.nl/coronadossier-sociaal-professionals>

Vrijwilligers. Het is mooi om te zien dat in deze lastige tijd mensen graag iets willen betekenen voor de ander die het moeilijk heeft. Voor de mentale gezondheid werkt de inzet vanuit de vrijwilligers vaak twee kanten op: de inzet vanuit de vrijwilliger draagt met zijn/haar aandacht bij aan het mentale welbevinden van degenen die ondersteund wordt, tegelijkertijd draagt de inzet op zichzelf vaak ook bij aan de mentale gezondheid van de vrijwilliger zelf. De toegenomen inzet van vrijwilligers is in onze hele samenleving te zien.

Acties:

- In maart en april, aan het begin van de coronaperiode, ontving de Luisterlijn meer dan 800 aanmeldingen van mensen die zich, al dan tijdelijk, wilden inzetten als Luisterlijn-vrijwilliger. 136 mensen zijn versneld opgeleid om een luisterend oor te bieden aan iedereen die vanwege de coronamaatregelen daar behoefte aan had. Ca. 40 vrijwilligers hebben aangegeven zich blijvend te willen inzetten en volgen nu de volledige Luisterlijntraining. De Luisterlijn heeft een vaste basis van in totaal 1.500 actieve vrijwilligers.
- In de maand november is gestart met de campagne de Kunst van het Luisteren met als doel het belang van luisteren onder de aandacht brengen en inspireren beter te luisteren. Dit sluit mooi aan bij de campagne Aandacht voor elkaar. De Luisterlijn voert gemiddeld ca. 900 gesprekken per dag, waarvan ongeveer 100 gesprekken via de chatfunctie.
- Gemeentes zijn benaderd om gebruik te maken van de Luisterlijn als waardevol instrument bij de aanpak van de psychosociale gevolgen van de coronacrisis.
- Bij Movisie is ontwikkeld Coronarichtlijnen: handreiking voor vrijwilligersorganisaties
<https://www.movisie.nl/publicatie/coronarichtlijnen-handreiking-vrijwilligersorganisaties>

3. Patiënten met een al bestaande psychische kwetsbaarheid/ggz-problematiek

Het betreft mensen die vaak al in zorg zijn bij zorgaanbieders in de ggz. Van belang is dat de zorg aan deze doelgroep zo veel als mogelijk en zo regulier mogelijk te continueren, tijdens de eerste golf van de pandemie merendeels in aangepaste vorm. Verder hebben we vroegtijdig het scenario onderkend waarin mensen die kampen met een bestaande of nieuw ontwikkelde psychische kwetsbaarheid de neiging kunnen hebben om geen hulp te zoeken. Dit effect werd in het bijzonder verondersteld, vanwege de oproep om vooral thuis te blijven en het beeld dat het zorgsysteem niet extra belast kon worden.

Acties:

- Ontwikkelen richtlijnen Corona en ggz, ondersteuning face to face contact;
- Afwegingskader fysiek contact voor sociale professionals
- Periodieke peilingen door MIND
- NZa monitoring continuering zorg (maandelijks)
- Factsheet door LHV, GGZ NL, MeerGGZ en Ineen goede afspraken met betrekking tot de verwijzing en goede voorbeelden gedeeld op welke wijze praktijkvoering gecontinueerd wordt.
- verwijzingenstroom.
- Lotgenotencontact voor hulp en steun via MIND en meer specifieke patiëntenorganisaties, dit soort initiatieven worden actief ondersteund.
- Aandacht voor thema eenzaamheid in coronatijd
<https://www.movisie.nl/eenzaamheid>
- Lokaal zijn in het 'sociaal domein' er initiatieven voor ondersteuning van bewoners in coronatijd. Dichtbij en met extra oog voor mensen in al kwetsbare situaties. Enerzijds door juist *open* te blijven toen andere voorzieningen sloten, voor ontmoeting, dagbesteding en hulp. En door *extra* aangepaste acties te organiseren door sociaal werkers en vrijwilligers: lokale hulplijnen, telefooncirkels, maaltijdservices voor ouderen, boodschappendiensten, opvang van jongeren, begeleiding bij thuisonderwijs, gesprekken aan de voordeur, etc. Zie [voorbeelden](#) (link)
- Handreiking ontwikkeld door MIND, samen met Valente en VNG over openhouden van de inloop <https://mindplatform.nl/nieuws/handreiking-voor-heropenen-van-zelfregiecentra-en-andere-algemene-voorzieningen>
- De livestreams van MIND vanaf maart t/m oktober om meer openheid te
- Er worden perspectiefsessies door MIND georganiseerd sinds de zomer: <https://mindplatform.nl/nieuws/mind-organiseert-zomerse-perspectiefsessies>

Datum

30 november 2020

4. *Algemene bevolking*

Iedere Nederlander, jong of oud, wordt geraakt door deze crisis. Dat is onontkoombaar. Mensen kunnen te maken krijgen met baanverlies, het wegvallen van uitoefening van sport of andere hobby, kunnen zich in een onzekere situatie bevinden of voelen zich eenzaam of verdrietig vanwege het gemis van een dierbare. Dit soort nare effecten is onvermijdelijk, maar we staan niet met lege handen. We zien mooie initiatieven om elkaar bij te staan en te helpen. Wel zijn we rekening gaan houden met de negatieve effecten die deze omstandigheden per saldo kunnen hebben op het mentaal welbevinden van burgers.

Acties:

- voldoende capaciteit en middelen voor een brede beschikbaarheid van de Luisterlijn;
- verschillende andere organisaties zijn voor het brede publiek beschikbaar ter mentale ondersteuning, waaronder MIND Korrelatie, 113 Zelfmoordpreventie en het Rode Kruis;
- in elke gemeente lokaal aanbod georganiseerd vanuit o.m. het sociaal/welzijnswerk, ouderenbonden, en burgerinitiatieven. Denk bijvoorbeeld aan website waar lokale initiatieven zichtbaar worden gemaakt (bijv. gemeente Utrecht) of nieuwsbrieven die gemeenten maken voor inwoners en hulpverleners (bijv. gemeente Veldhoven)

Directoraat Generaal
Curatieve Zorg
Directie Curatieve Zorg
Team D

Datum
30 november 2020

- de deelcampagne mentale gezondheid 'angstig of somber door corona, praat erover' is in mei op radio en social media gevoerd, en herhaald in oktober.
- in oktober is de aftrap gegeven met de campagne die de regio oproept om zelf invulling te geven 'Aandacht voor elkaar'
- Programma 1 tegen Eenzaamheid steekt veel Nederlanders ook een hart onder de riem;
- in opdracht van VWS is het Steunpunt Coronazorgen ontwikkeld. Dit informatie- en verwijscentrum biedt de algemene bevolking mentale steun en informatie over psychosociaal welbevinden en verwijst naar betrouwbare bronnen voor verdere informatie en hulp (oproep: hier meer verwijzen naar de hulp en steun die er dichtbij in de eigen gemeente/wijk van bewoners is. Toegang is gemeente, sociaal werk/welzijnsorganisatie of wijkteam]
- Met het oog op ontwikkeling van ggz-problematiek is het van belang goed de aanpak op schulden in het vizier te houden. VWS heeft een interdepartementaal programma lopen op dit terrein: Schulden en gezondheid (samen met SZW). Daar schakelen we gedurende de coronacrisis regelmatig mee.

Jongeren (18-30 jaar)

Uit verschillend onderzoek blijkt dat de jongeren meer spanning, angst en stress ervaren door de maatregelen i.v.m. corona dan ouderen. Dit uit zich in bijvoorbeeld somberheid én het oplopen van spanningen, zowel in gezinnen als in de wijk. Daarom van belang om specifiek aandacht te besteden aan deze groep. We zien het aantal verwijzingen naar de jeugd ggz sterk oplopen (NZa monitor).

Acties:

- Initiatieven vanuit het veld zelf, de WALHELLEp lijn, een luister- en chatlijn vóór en dóór jongeren. Jongeren krijgen daarbij steun van medewerkers van professionele luisterlijnen én jeugdzorgprofessionals;
- samen met jongeren, jeugdprofessionals en gemeenten Join Us in gang gezet en maatschappelijk Diensttijd 'Jeugd aan zet';
- inzichtelijk maken van de ruimte binnen de coronamaatregelen (door jongerenorganisaties, gemeenten en NJI);
- gemeenten gaan zich inzetten om leegstaande gebouwen benutten ten behoeve van een fysieke ontmoetingsplek;
- digitale initiatieven ter ondersteuning voor mentale weerbaarheid van jongeren verder opschalen;
- verlenging van de Maatschappelijke Diensttijd Jeugd aan Zet (op aandringen van jongeren)
- Vele lokale initiatieven, op gemeentelijk en wijkniveau in het 'sociaal domein', zoals opvang voor kinderen en jongeren in kwetsbare gezinnen voor wie thuis blijven moeilijk of onveilig is, individuen gesprekken en hulp, zowel op 1,5 meter als online via email en WhatsApp.
- VWS is en gaat verder in overleg met jongeren, gemeenten en welzijnswerk om concrete plannen uit te werken.
- Organisatie van de week van de prestatiedruk (bezoek Koningin Máxima) <https://www.youtube.com/watch?v=0b8uy77dnpQ&t=3668s>

Directoraat Generaal
Curatieve Zorg
Directie Curatieve Zorg
Team D

Datum
30 november 2020

- Organisatie van Last Man Standing (<https://wijzijnmind.nl/thema/518-deelnemers-last-man-standing-halen-122-000-euro-op-voor-jongeren-met-psychische-problemen>)
- Er is door MIND in samenwerking met SGF gestart met levensliedjes waarin jongeren met een bekende zanger een liedje maken over wat hen bezighoudt en hun problematiek:
<https://www.youtube.com/watch?v=6iChIfocB48>

Jongeren campagne

In mei is ten behoeve van de jongeren campagne uitgevoerd met Influencers Famke Louise en Rapper Boef over onder andere mentale problemen. Voor dit najaar (nov/ dec) is een jongerencampagne gepland over onder andere mentale gezondheid/welzijn als onderdeel van de #Alleen Samen campagne. Hiervoor worden jongerenmedia ingezet: VICE, FunX, Glamour, Cosmopolitan, Vogue en SLAM FM. Delen van goede voorbeelden van wat er wel kan. [oproep: delen zodat gemeenten en lokale organisaties campagne verder kunnen brengen en benutten in contact met jongeren!]

Mogelijke aanvulling vanuit de inventarisatie die is gepleegd:

Mensen met een migratieachtergrond/arbeidsmigranten

Uit de inventarisatie met de partijen volgt dat *mensen* met een migratieachtergrond/arbeidsmigranten mogelijk extra aandacht verdienen. Deze groep kampt veelal met psychosomatische klachten en lijken in de aanpak onderbelicht.

Acties:

- contact te zoeken met Pharos om te zien wat er nog kan
- afstemming te zoeken met JenV/COA?

Onderzoek/peilingen

- Er is sinds het voorjaar een stevig onderzoeksprogramma gestart onder ZonMw dat ziet op de gevolgen van deze pandemie. Voor dit onderzoeksprogramma is 40 mln. beschikbaar gesteld.
- Kwetsbare groepen. Vanuit LOTC gezondheid (team monitoring) wordt vanaf 1 december (1 x per maand) de monitor kwetsbare groepen uitgezet. Gaat om landelijke cijfers over meldingen rond suïcide, huiselijk geweld, huisuitzettingen, e.d. + een kwalitatief beeld per regio van veranderingen in gedrag als het gaat om verwarring, dakloosheid. E.d. LOTC met GGD'en ism Bauke Koekoek (politie en HAN).
- GGDGHOR zal een studentenmonitor uitvoeren, maart/april 2021 zal de eerste verschijnen. Richt zich op middelengebruik maar zal nu ook over mentale gezondheid gaan.